SORIN CUCERAI

Despre libera concurență (II)

Libera concurență înseamnă:

1. că oricine este liber să vândă unde dorește, chiar dacă pe teritoriul respectiv mai există deja și alți vânzători ai aceluiași bun, deci că **este interzis** ca vânzătorii preexistenți să pună bariere altor vânzători care ar dori să intre pe teritoriul respectiv;

2. că orice vânzător își stabileste prețul de vânzare după cum crede de cuviință, chiar dacă prețurile sale îi afectează negativ pe alți vânzători, deci că **este interzis** ca vânzătorii preexistenți sau oricine altcineva să impună o politică de prețuri sau să ceară și să primească compensații pentru pierderile suferite de pe urma prețurilor stabilite de un alt vânzător pentru propria marfă;

3. că oricine este liber să vândă orice dorește, deci că **este interzis** ca pentru vânzarea anumitor bunuri să trebuiască să dovedești în prealabil faptul că deții anumite competențe;

4. că **este interzis** ca vânzătorii să se cartelizeze sau să stabilească orice alt tip de înțelegere între ei;

5. că **este interzis** ca vânzătorii să profite de ignoranța cumpărătorilor și să nu îi informeze într-un limbaj accesibil despre caracteristicile bunului sau serviciului oferit;

6. că oricine este liber să iasă de pe piață oricând dorește, deci că **este interzis** să obligi pe cineva să vândă;

7. că oricine este liber să vândă oricui, deci că **este interzis** ca alți vânzători sau oricine altcineva să impună restricții unui vânzător de a vinde unor categorii de clienți;

8. că oricine poate să vândă oricând, deci că **este interzis** ca alți vânzători sau oricine altcineva să impună unui vânzător restricții temporale.

Vă rog să constatați numărul mare de interdicții cuprinse în conceptul de „liberă concurență". Aceste interdicții trebuie impuse, pentru că ele (sau cel puțin majoritatea lor) nu reflectă comportamentul natural al oamenilor, din simplul motiv că ele (sau cel puțin majoritatea lor) sunt menite să îi facă pe vânzători să își ignore, în anumite circumstanțe, propriul bine – și niciun om nu își ignoră în mod natural binele propriu. Prin urmare, nu e nimic ciudat, paradoxal, neinteligibil sau prostesc în ideea că libera concurență trebuie impusă, că ea nu apare spontan și nu se menține de la sine.

Mie mi se pare evident că vor exista întotdeauna întreprinzători care vor dori să-i concureze pe cei deja intrați pe piață, pentru simplul motiv că au ceva de câștigat din asta. Pentru ei, libera concurență e cât se poate de utilă – și rămâne utilă atâta vreme cât au de câștigat de pe urma ei. Dar este la fel de evident că întotdeauna există și întreprinzători pentru care libera concurență reprezintă o disutilitate: simpla existență a concurenței le scade veniturile. Principiul liberei concurențe le impune acestora din urmă să își ignore disutilitatea și mai degrabă să iasă de pe piață decât să pună altora bariere care să le restricționeze intrarea.

Problema practică este următoarea: concurența este întotdeauna și în mod necesar utilă unora și disutilă altora. Pe de altă parte însă, când vorbim de concurența dintre vânzători, ea este întotdeauna utilă cumpărătorilor. În consecință, cum trebuie să procedăm cu acei vânzători pentru care concurența reprezintă o disutilitate?

După câte văd, problema asta nu poate avea decât patru soluții posibile.

1. Soluția „capitulării necondiționate" sau a liberei concurențe. Sub amenințarea cu forța, vânzătorii cu pierderi sunt ținuți să nu reacționeze împotriva celor care le provoacă pierderi.

2. Soluția „invadatorului inflexibil". Sub amenințarea cu forța, vânzătorul sau vânzătorii de pe o anumită piață sunt goniți de pe piața respectivă, care devine controlată exclusiv de invadator.

3. Soluția „rezistenței cu orice pret", simetrică față de prima. Sub amenințarea cu forța, vânzătorii care provoacă pierderi sunt goniți de pe piață.

4. Soluția „păcii negociate". Vânzătorii cu pierderi sunt compensați într-un fel sau altul de competitorii lor și atunci aceștia din urmă capătă permisiunea de a intra și de a rămâne pe piață.

Singura soluție nonagresivă – de tip „câștig – cîștig" – e abia a patra (dar ea e interzisă explicit de principiul liberei concurențe). Dar chiar și soluția asta e posibilă doar atunci când noul venit dispune de o forță suficientă pentru a intra pe piață, dar insuficientă pentru a se comporta ca un invadator inflexibil.

Soluția 4 este nepractică doar dacă accesul pe piață e necondiționat – iar accesul necondiționat e specific doar liberei

concurențe. În realitate, soluția 4 descrie formula breslelor medievale (nu și a sindicatelor moderne), care au funcționat fără probleme sute de ani. Și să nu uităm: breslele au fost aranjamente voluntare, pentru că țineau cont de binele fiecărei părți. Din punctul ăsta de vedere, nu mi se pare întâmplător că, în momentul opțiunii în favoarea capitalismului, statele au desființat breslele (le-au interzis). Soluția 4 asigură intrarea pe piață – o intrare ceva mai dificilă, dar deloc imposibilă – însă nu garantează creșterea economică la fel de bine ca soluția 1 (libera concurență).

Pe de altă parte, soluția liberei concurențe presupune cele mai mici costuri de intrare, așa încât ea este în mod natural preferata noilor veniți – dar asta nu înseamnă în niciun fel că ea ar fi o soluție „naturală", deci că ea ar putea subzista în absența reglementărilor care o impun.

Ca să fiu cât se poate de clar:

1. **Sunt în favoarea liberei concurențe**.

2. Libera concurență este un aranjament instituțional impus din afara pieței. Asta e teza pe care am discutat-o.

Tot ce susțin, pe scurt, e că nu poți avea capitalism dacă nu ai un stat care să impună (printre altele) principiul liberei concurențe.

În particular, susțin că libera concurență **nu** este un aranjament voluntar, pentru că nu poate exista un aranjament voluntar între cineva care câștigă și cineva care pierde și prin care cel care pierde e ținut să nu ceară compensații. Cine își ignoră în mod natural binele propriu?!? Prin urmare, **nu** susțin soluția 4, **susțin soluția 1**. Dar afirm că soluția 1 **nu** exprimă un aranjament voluntar. Atâta tot.

Pierderea economică poate avea multe cauze. Eu mă refer strict la pierderea economică provocată de acțiunile unui competitor – mă refer, așadar, la o pierdere economică produsă de un agent identificabil, căruia îi poate fi imputată.

Pierderile economice pot să nu fie imputabile nimanui – cele cauzate de schimbarea naturală a preferințelor consumatorilor, de exemplu. Dar există și pierderi economice imputabile. Ele sunt imputabile fie agentului (care a calculat greșit, și-a tratat rău clienții ș.a.m.d.), fie altui agent, care vrea să-i ia clienții. Marketingul conține un număr mult prea mare de termeni militari pentru a crede că nu avem de-a face cu o specie de război. Iar starea de război e exact opusul celei în care oamenii se înțeleg de bunăvoie. Nu văd de ce ne tot ferim de un adevăr simplu și evident, pe care îl stăpânește orice agent de vânzări, și încercăm să îl drapăm în faldurile păcii universale. Iar adevărul ăsta sună așa: în condiții de liberă concurență, nu e pace între comercianți – asta e singura stare de război nepedepsită de lege într-o democrație capitalistă. Tot ce se cere e ca războiul să fie purtat după anumite reguli (care precizează ce ai voie și ce nu ai voie să-i faci adversarului, care atacuri sunt permise și care nu), nu ca el să înceteze.

Afirm că un vânzător normal la cap nu are în intenție păgubirea altui vânzător, nu de asta intră el în afaceri. Un vânzător normal la cap are drept scop să facă profit. Dar el nu își poate atinge scopul decât scăzând (la limită, anulând) profitul altor vânzători. Cu alte cuvinte, **pentru vânzători** libera concurență este un joc de sumă nulă. „Joc de sumă nulă" este o traducere tehnică pentru un alt termen tehnic: „stare de război". De altfel, orice competiție **este** un joc de sumă nulă: nimeni nu poate câștiga o competiție decât dacă altcineva pierde. Prin urmare, dacă vrei competiție, atunci vrei joc de sumă nulă; dacă vrei joc de sumă pozitivă, atunci nu vrei competiție. A susține că libera concurență e un joc de sumă pozitivă (o expresie a unei ordini voluntare, benefice pentru toți) e cât se poate de fals – e o iluzie întreținută de unii apărători neatenți sau ipocriți ai ordinii capitaliste.

Eu susțin că libera concurență nu este spontană, nu poate subzista în absența unui aranjament instituțional care să o impună ca normă. Mai spun o dată: eu **nu** susțin că libera concurență ar fi imorală, ci că ea nu este o specie de ordine spontană. De ce nu este un tip de ordine spontană? Pentru că, în calitate de competiție, este un joc de sumă nulă. Iar războiul este întotdeauna mai costisitor decât pacea, pe termen lung.

Pentru orice comerciant, costurile menținerii în stare de concurență permanentă cu ceilalți comercianți sunt mai mari decât beneficiile care ar deriva dintr-un aranjament prin care comercianții își împart piața de comun acord. Dar regula liberei concurențe le interzice să ajungă la un astfel de acord. Iar pentru ca această regulă să poată fi aplicată, e nevoie de un aranjament instituțional exterior pieței, care să monitorizeze respectarea regulii și să îi pedepsească pe cei care o încalcă. Pe scurt și foarte simplu spus, ai nevoie de un stat dacă vrei piață liberă. În absența statului, comportamentul natural (și rațional) al comercianților e să-și minimizeze costurile, deci să transforme jocul de sumă nulă dintre ei într-un joc de sumă pozitivă. Asta este cea mai simplă explicație a faptului că pe piața neagră nu vei întâlni niciodată libera concurență.

O piață inseamnă un număr finit de cumpărători, cu o cantitate finită de bani aflată la dispoziția lor. Comercianții concurează între ei pentru a obține o cotă cât mai mare din piață. Dacă cineva culege o cantitate mai mare de bani de la cumpărători, e limpede că, de vreme ce cantitatea totală de bani aflată la dispoziția cumpărătorilor e finită, alții vor culege o cantitate mai mică. În termeni metaforici, dacă cineva își taie o felie mai mare din tort, pentru ceilalți rămâne mai puțin.

Acum, în măsura în care înțelegi că nu poți avea în același timp anarhie (ordine fără stat) și capitalism (liberă concurență), ai doua variante: fie optezi pentru anarhism – individualist sau colectivist (o opțiune perfect OK) **și respingi capitalismul**, fie optezi pentru capitalism **și respingi anarhismul**. Dacă adopți a doua variantă (e cazul meu), îți asumi că nu poți avea capitalism în absența unui stat – și astfel nimerești fix peste lumea în care trăim: *free market democracy*, în care fie statul, fie piața poate crea probleme. Și, în plus, începi să înțelegi de ce anarho-capitaliștii (cunoscuți uneori sub numele de „libertarieni") sunt un curent marginal din punct de vedere teoretic, dar și din punct de vedere politic. Asta se întâmplă nu pentru că ar exista vreo conspirație împotriva lor, ci pentru că ei susțin o struțo-cămilă.

Chestiunea e simplă: dacă libera concurență e naturală, ea apare spontan oriunde nu intervine statul. În consecință, e suficient pentru mine să arăt că există zone în care nu intervine statul și în care libera concurență nu apare. (În termeni tehnici: contradictoria unei propoziții universale e o propoziție particulară de semn contrar. Iar două propoziții contradictorii nu pot fi nici împreună adevărate, nici împreună false; dacă una e adevărată, cealaltă e în mod necesar falsă). Ei bine, eu am arătat că există astfel de zone – și cred că nimeni nu poate contesta asta.

Atenție însă: asta nu înseamnă că libera concurență nu poate uneori (în anumite împrejurări) să apară în mod spontan (libera concurență zic, nu cheful de a concura cu cineva). Eu nu susțin teza că libera concurență e universal imposibilă în condițiile absenței statului. Eu susțin doar că teza cum că libera concurență e universal posibilă în condițiile absenței statului (deci că libera concurență ar înflori dacă statul ar dispărea) este falsă. Atât.